

DALIA PAKALNIŠKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

ORCID id: orcid.org/0000-0001-6941-6504

Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių kalbos istorija,
baltistika, geolingvistika.

DOI: doi.org/10.35321/all85-02

INTARPINIAI IR *STA* KAMIENO DEDURATYVAI XVI–XVII A. LIETUVIŲ RAŠTIJOJE

Infixed and *sta*-stem Deduratives Attested in
Lithuanian Scripts of the 16th–17th Century

ANOTACIJA

Straipsnyje pristatomas morfosemantinės opozicijos *durativa* / *terminativa*, fiksuojamos XVI–XVII a. lietuvių raštijoje, tyrimas: analizuojami opozicijos narių semantikos ir formosios raiškos santykiai, predikatyvinių situacijų tipai, lingvogeografinė ir chronologinė distribucija, svarstomos šios koreliacijos ištakos. Tiriamieji opozitai diferencijuojami predikatyvinių situacijų ribiškumo požiūriu: pamatiniai šakniniai ir kintamųjų priesagų veiksmažodžiai reiškia duratyvinį, neimplikuojantį ribos veiksmą, o intarpiniai ir *sta* kamiens veiksmažodžiai žymi telinį, dažniausiai inchoatyvinį ir punktyvinį veiksmą, taigi atliepia procesų ir įvykių akcionalines klases. Ypatingas vaidmuo žymint deduratyvais reiškiamas predikatyvines situacijas tenka prefiksacijai ir dominuojančioms būtojo laiko formoms.

ESMINIAI ŽODŽIAI: veiksmažodžiai, daryba, duratyvai, terminatyvai, teliškumas, aspektas, akcionalumas, prefiksinė perfektyvacija, apofonija.

ANNOTATION

The article investigates the morphosemantic opposition *durativa* / *terminativa* attested in the Lithuanian scripts dating back to the 16th–17th centuries. Relations of semantic and formal expression of the members of the opposition, the types of predicate situations, areal and chronological distribution are analyzed and the origin of this correlation is considered. The opposites under study are differentiated with respect to the aspectual property of telicity: primary verbs stand for a durative, boundless action, while infixes and *sta*-stem

verbs denote a telic (usually inchoative) and punctual action, and thus can be ascribed to the actional classes of accomplishments and achievements respectively. Prefixation and the prevailing forms of the past tense play a particularly important role in denoting the predicate situations expressed by deduratives.

KEY WORDS: verbs, derivation, duratives, terminatives, telicity, aspect, actionality, prefix perfectiviation, apophony.

ĮVADAS

Lietuvių kalbos intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai paprastai tiriami drauge: juos vienija leksinė ir gramatinė semantika, morfosintaktikos bruožai, neretai ir genetinis bendrumas (plg. *bąla* ir *bálsta*, *gęsa* ir *gęsta* etc.). LKŽe ir tarminių žodynų duomenimis, lietuvių kalboje jų yra per tūkstantį: apie 500 intarpinių ir 600 *sta* kamieno veiksmažodžių. Kitose kalbose šios fleksinės klasės nėra tokios gausios: latvių kalboje intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių fiksuojama perpus mažiau, prūsų kalboje tėra keli (Pakalniškienė 1993, 1996, 2000; Rudzite 1973). Intarpiniai veiksmažodžiai laikomi archajiškesniais: jie turimi daugelyje indoeuropiečių kalbų (apie formaliosios struktūros ir semantikos raidą atskirose indoeuropiečių kalbose žr. Kuiper 1937; Strunk 1967; Gorbachov 2007 etc.). Antrasis tipas – *sta* kamienas – paprastai vertinamas kaip baltų (ar rytų baltų) kalbų inovacija (Kazlauskas 1968; Schmid 1963; Kuryłowicz 1964; Stang 1942, 1966; Oettinger 1979; Karaliūnas 1987; Pakalniškienė 1993; Kaukienė 1994, 2002), tačiau esama bandymų juos sieti su įvairiomis ide. kalbų formacijomis (Villanueva 2010¹; Gorbachov 2014).

Intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių produktyvumas lietuvių kalboje suponuoja santykinį šių fleksinių klasių „jaunumą“ ir skatina ieškoti tiriamųjų veiksmažodžių radimosi kelių. Sinchroniniuose ir diachroniniuose kalbotyros darbuose pabrėžiama šių veiksmažodžių sąsaja (ppr. darybos požiūriu nevertinama) su bendrašakniais vardažodžiais ir veiksmažodžiais. Sistemiškesnis požiūris į šias sąsajas leidžia nustatyti išvestinį dalies intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių statusą ir taip paaiškinti jų gausą lietuvių kalboje (Skardžius 1943: 486–488; Hofmann 1956; Kuiper 1937; Endzelīns 1951: 764–765; Skardžius 1943: 463–486; Būga 1959: 431–469; Arumaa 1957; Kazlauskas 1968: 319–323; LKG 2, 225; Temčin 1986: 29–34; Karaliūnas 1987; Palmaitis 1998; Valeckienė 1998:

---

¹ Ten pat žr. išsamią apžvalgą apie formanto *sta* kilmės hipotezes.

27–28; Pakalniškienė 1993, 2000, 2018, 2019, 2020; Gorbachov 2007; Arkadiev 2008, 2011, 2013; Villanueva-Svensson 2010, 2011, 2016).

Straipsnyje tęsiami XVI–XVII a. lietuvių raštijoje – Martyno Mažvydo, Jono Bretkūno tekstuose ir *Volfenbiutelio Postilėje*, Mikalojaus Daukšos darbuose, *Knygoje nobažnystės* ir Konstantino Sirvydo veikaluose², reprezentuojančiuose tris to meto rašto variantus, – užfiksuotų intarpinių bei *sta* kamieno veiksmožodžių kilmės ir darybos tyrimai. Ankstesniuose tyrinėjimuose (žr. Pakalniškienė, Šarkytė 2012: 149–170; Pakalniškienė 2018: 61–101; 2019: 8–36; 2020: 1–16) nustatyta, kad apie 65 procentus tiriamuose raštuose paliudytų intarpinių ir *sta* kamieno veiksmožodžių galima laikyti vediniais: deverbatyvai (vediniai iš veiksmožodžių) sudaro beveik 70 procentų, denominatyvai (vediniai iš būdvardžių ir daiktavardžių) – per 30 procentų.

Šįkart pristatomas vienos morfosemantinės opozicijos *durativa* / *terminativa* tyrimas: analizuojami opozicijos narių semantikos ir formaliosios raiškos santykiai, predikatinų situacijų tipai, lingvogeografinė ir chronologinė distribucija, svarstomos šios koreliacijos ištakos. Tyrimui naudotasi Lietuvių kalbos instituto sukurta *Senųjų raštų duomenų baze*, elektroninėmis senųjų tekstų konkor-dancijomis, Dominyko Urbo sudarytu *Martyno Mažvydo raštų žodynu* (1998), Virginijos Vasiliauskienės ir Kristinos Rutkovskos kritiniais Konstantino Sirvydo *Punktų sakymų* leidimais (2015), Kazio Morkūno *Konstantino Širvydo „Punktai sakymų“ veiksmožodžių indeksu* (1980). Pavyzdžiai sukaupți rankiniu būdu: iš visų šaltinių išrinkti tikėtini terminatyviniai intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmožodžiai, analizuota jų aktantinė kompozicija, kiekybinė esamojo ir neesamojo laiko formų, priešdėlinių ir nepriešdėlinių veiksmožodžių charakteristika.

INTARPINIAI IR STA KAMIENO DEDURATYVAI XVI–XVII A. LIETUVIŲ RAŠTUOSE

1. Morfosemantinės opozicijos *durativa* / *terminativa* pavyzdžių senojoje raštijoje paliudyta 38 – gerokai mažiau nei opozicijos *causativa* / *anticausativa* realizacijų (Pakalniškienė 2020: 1–16). Siekiant nustatyti tiriamosios opozicijos

---

² Jono Bretkūno *Biblija* 1985, 1986, 1590, *Giesmės Duchausos* 1589, *Kancionalas* 1589, *Kolektos* 1589, *Postilė* 1591; Martyno Mažvydo *Katekizmas* 1547, *Giesmė šv. Ambražiejaus* 1549, *Forma krikštymo* 1559, *Paraphrasis* 1589, *Giesmės krikščioniškos* 1566, *Giesmės krikščioniškos* 1570; Mikalojaus Daukšos *Katekizmas* 1595, *Postilė* 1599; *Volfenbiutelio postilė* 1573; *Knyga nobažnystės krikščioniškos* 1653; Konstantino Sirvydo *Punktai sakymų* I d. 1629, II d. 1644, *Dictionarium trium linguarum* ~ 1620, 1642, 1677.

narių santykius pasitelkiama modifikuota Zeno Vendlerio *akcionalių predikatų klasifikacija* (1957), plėtota daugelyje darbų (Dowty 1979; Verkuyl, 1993; Smith 1997; Kroft 2012; Падучева 1998, 2004, 2009; Татевосов 2010, 2015; Holvoet, Čižik 2004; Plungian 2010, 2011; Rothstein 2014 ir kt.). Svarbiausi šios klasifikacijos semantiniai požymiai – *statiškumas* vs. *dinamiškumas*, *duratyvumas* vs. *momentiškumas*, *neribiškumas* vs. *ribiškumas* – leidžia suskirstyti visą predikatinę bet kurios kalbos leksiką į keletą universaliųjų grupių³, vadinamų semantiniais arba akcionaliniais predikatų tipais (ang. *actionality classes*):⁴

- 1) *būsenos* predikatai (ang. *states*), arba statyvai, sudaro priešpriešą dinaminiams veiksmazodžiams: jie žymi stabilias situacijas, yra neribotos trukmės, ateliniai, neagentyviniai, nes „būsenos tęsimui paprastai nereikia jokių specialių subjekto pastangų ir energijos, jų subjektas esti pacientas arba ekspertiencis“ (Plungian 2010: 105), pavyzdžiui, *gyvėti, miegoti, mylėti, žinoti*;
- 2) *veiklos* predikatai (ang. *activities*) žymi dinamines situacijas, trunkančias neribotą laiką, taigi yra ateliniai. Jie gali būti agentyviniai, pavyzdžiui, *juoktis, verksti, vaikščioti*, ir neagentyviniai, pavyzdžiui, *dėgti, šviesti*;
- 3) *proceso* predikatai (ang. *accomplishments*) žymi dinamines kryptingas situacijas, implikuojančias natūralią baigtį ar kulminaciją, laipsnišką būsenos kaitą. Jos gali būti agentyvinės, pavyzdžiui, *rašyti laišką, įtikinti*, arba neagentyvinės, pavyzdžiui, *balti, griūti, tirpti*;
- 4) *įvykio* predikatai (ang. *achievements*) suponuoja staigų perėjimą iš vienos būsenos į kitą: įvykio trukmė yra tokia maža, „kad įvykį galima tik konstatuoti *ex post*“ (Holvoet, Čižik 2004: 148). Dėl to jie dar vadinami momentiniais, punktyviniais ar semelfaktyviniais, pavyzdžiui, *atsidurti, gauti, pamėsti, pargriūti*.

³ Populiari Vendlerio klasifikacija, nors ir vertinama kaip tipologiškai reikšminga, kalbininkų įvairiai modifikuojama, nes akcionalumo manifestacija konkrečioje kalboje gali gerokai skirtis. Įvairuoja predikatinę situacijų resp. akcionalių klasių nomenklatūrą, pavyzdžiui: *states, events, processes* (Comrie 1976); *states, activities, accomplishments, semelfactives, achievements* (Smith 1997: 3); *total-statisch, relativ-statisch, temporär (activities), total-terminativ, graduell-terminativ, inceptiv-statisch, inchoativ* (Breu 2007: 123–166); *стативные глаголы, неопредельные глаголы, сильные предельные глаголы, пунктивные глаголы* (Татевосов 2010: 30); panašiai grupuojami lietuvių kalbos veiksmazodžiai, plg.: *stative, processual, punctual, multiplicative, strong and weak telic*, o priešdėlių vediniams dar priskiriamos papildomos klasės: *limitative stative, limitative telic, weak inceptive-stative, punctual-ingressive, limitative processual, strong multiplicative* (Arkadijev 2011: 78) etc. Straipsnyje teikiama klasifikacija irgi šiek tiek skiriasi nuo vendleriškosios.

⁴ Straipsnyje laikomasi Vladimiro Plungiano, Rolando Mikulsko, Piotro Arkadjevo ir kt. požiūrio, kad vietoj veiksmazodžio gramatinių kategorijų terminų *veikslas, aspektas*, vok. *Aktionsart* tikslinga vartoti *akcionalumo, akcionalių klasių* terminus (Plungian 2010; Arkadijev 2011; kitaip LKG 2: 8–46; Holvoet, Čižik 2004. Diskusiją žr. Comrie 1976; Mikulskas 2013; Татевосов 2015; Горбова 2016).

Nagrinėjama morfosemantinei veiksmažodžių koreliacijai atstovaujantys opozitai kaip tik ir „išsidėlioja“ į šias akcionalines klases: vieną grupę sudaro būsenos ir veiklos predikatai, *ateliniai veiksmažodžiai*, o kitą – procesai ir įvykiai, *teliniai veiksmažodžiai*. Kalbamoji opozicija pirmiausia remiasi teliškumu, todėl ją galima vadinti įvairiai, pavyzdžiui, *atelica / telica*. Tokia priešprieša į pirmą planą iškelia daugelyje aspektologijos darbų. Jelena Padučeva siūlo terminą ang. *telic* versti *terminatyvinis*, o *atelic* – (potencialiai) neribinis, *neterminatyvinis* (Падучева 2009: 15–16). Akademinėje *Lietuvių kalbos gramatikoje* vartojami panašūs terminai – neapibrėžtos trukmės, duratyviniai, ir apibrėžtos trukmės, terminatyviniai, veiksmažodžiai (LKG 2: 15–18). Šiame darbe apsispręsta tiriamąją opoziciją vadinti *durativa / terminativa*, siekiant pabrėžti skirtį tarp opozitų, atstovaujančių skirtingoms akcionalinėms klasėms, diferencijuojamoms parametru *neribiškumas / ribiškumas*. Todėl aktualizuotina dvinarė opozicija – *ateliniai veiksmažodžiai* vs. *teliniai veiksmažodžiai* (panašiai Smith 1997: 3; Rothstein 2004: 7; Padučeva 2009: 5). Duratyviniai šios opozicijos veiksmažodžiai, tokie kaip *šaukti*, *šviesti*, priešinami terminatyviniams veiksmažodžiams, turintiems inherentinį teliškumo požymį, pavyzdžiui, *sušukti*, *prašvisti*. Kiti semantiniai-gramatiniai-morfosintaktiniai parametrai, tokie kaip tranzityvumas, valentingumas, agentyvumas tiriamosioms opozicijoms nėra esminiai: abu poros nariai gali būti intranzityviniai, avalentiniai, neagentyviniai arba tranzityviniai, valentiniai ir agentyviniai (plg. gausią darybinę opoziciją *causativa / anticausativa*, diferencijuojamą tranzityvumo ir dažniausiai agentyvumo požyriu). Taigi aktantinė abiejų opozicijos *durativa / terminativa* narių struktūra yra tapati (plg. kauzatyvus ir antikauzatyvus, turinčius skirtingą aktantinę kompoziciją).

Formalioji semantinės opozicijos *durativa / terminativa* raiška yra nevienalytė. Atelinį veiksmažodžį visuomet žymi šakniniai ir priesaginiai veiksmažodžiai, o telinį – intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai. Dalis koreliacijų tiksliai atliepia opozicijos *causativa / anticausativa* morfo(no)loginį modelį: iš *ia* kamieno veiksmažodžių padaromi intarpiniai resp. *sta* kamieniai veiksmažodžiai, paprastai su balsių kaita tarp opozicinių leksemų, plg.: *šviesti* ‘duoti, skleisti šviesą’ / *–švisti* ‘imti šviesti, sušvisti’, *šaukti* ‘leisti iš gerklės stiprų balsą, rėkti, klykti’ / *sušukti* ‘surikti, šuktelėti’, *veřkti* ‘ašaras lieti, kūkčioti iš susijaudinimo (ppr. iš skausmo, liūdesio, džiaugsmo)’ / *praviřkti* ‘imti verkti’ (*durativa / terminativa*) ir *riřkti* ‘pjauti nuo kepalų rieķę; arti, verstis vagą’ / *riřkti* ‘klysti, irti, krikiti’, *rauřkti* ‘daryti rauķšles, raukyti’ / *ruřkti* ‘rauķtis, trauķtis, akti’, *veřsti* ‘guldyti, griauti ant šono, ant žemės...’ / *virsti* ‘griūti, pulti...’ (*causativa / anticausativa*). Tačiau daugiau fiksuojama porų, kurių duratyviniai nariai yra pirminiai ir antariniai priesaginiai veiksmažodžiai (tiksliau – veiksmažodžiai su kintamosiomis

priesagomis⁵), pavyzdžiui, *kalbėti* ‘žodžiu reikšti savo mintis, jausmus, išgyvenimus, šnekėti’ / *prakaľbti* ‘pradėti kalbėti’, *girdėti* ‘ausimis suvokti garsus’ / *išgĩrĩti* ‘suvokti garsą; patirti, sužinoti’ etc. Vos porai šių koreliacijų būdinga kokybinė balsių kaita, dominuoja darybinės opozicijos be balsių kaitos.

1–4-toje ir 6–11-toje lentelėse pateikiamos senuosiuose raštuose užfiksuotos deduratyvinės opozicijos, sugrupuotos pagal balsių kaitą ir produktyvumą, nurodant terminatyvų pavartojimo dažnį⁶, prezentinių ir neprezentinių formų bei priešdėlinių ir nepriešdėlinių formų santykį, nes šie parametrai yra ypač aktualūs akcionalinių klasių specifikai.

VEDINIAI IŠ ŠAKNINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ

Vediniai iš šakninių duratyvinių veiksmažodžių sudaro apie ketvirtadalį (10) visų tiriamuosiuose raštuose užfiksuotų terminatyvų. Beveik visoms darybinėms opozicijoms būdinga šaknies balsių kaita: dažniausia – dvibalsinė apofo-nija *CauC-* / *CũC-* (6), *CeiC-* / *CiC-* (1), retesnė dvigarsinė *CeRC-* / *CiRC-* (2) ir vienintelė pora, paliudyta SD, be balsių kaitos (žr. 1–4 lenteles).

1 LENTELĖ. Apofonijos tipas *CauC-* / *CũC-* (6)⁷

DUR. ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>džiaũgtis, džiaũgiasi, džiaũgėsi</i> INTR ‘turėti smagumą, malonumą, linksintis’ ⁸ / <i>-džiũgti</i> , * <i>džiũnga</i> , <i>-džiũgo</i> INTR ‘imti džiaugtis’ ⁹	3xB, 10xDP, 4xWP, 2xKN	–	19	19	– <i>pra-</i>

⁵ Dėl termino žr. Kaukienė, Pakalniškienė 2011: 113–114.

⁶ Jei veiksmažodžio forma paliudyta keliuose atitinkamo autoriaus darbuose, žymima tik autorystė, nenurodant konkrečių šaltinių: MŽ – Mažvydas, B – Bretkūnas, D – Daukša, S – Sirvydo darbai.

⁷ Plg. visame lietuvių kalbos plote – 10 opozicijų (Pakalniškienė 1993: 147). Išnašose ir toliau teikiama palyginamoji kiekybinė charakteristika (sąvoka *lietuvių kalba* čia vartojama kaip nežymėta chronologinė opozicija terminui *senoji lietuvių kalba*).

⁸ Terminatyvų reikšmės nustatytos remiantis senųjų raštų tekstais bei LKŽe definicijomis.

⁹ Priegaidės senuosiuose raštuose atspindimos menkai. Čia jos sužymėtos remiantis LKŽe.

DUR. ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>jaūsti, jaūčia, jaūtė</i> TR ‘patirti jausmą; patirti pojūtį; numanyti, nuvokti’ / <i>-jūsti, -juñta, -jūto</i> TR ‘patirti dirginimus jutimo organais; numanyti, nujausti’	3xMž, 33xB, 16xDP, 29xWP, 8xKN	22	65	87 <i>pa-, i-</i>	–
<i>klaūpti(s), klaūpia(si), klaūpė(si)</i> INTR ‘keliais remtis žemės’ / <i>klūpti, kluñpa, klūpo</i> INTR prk. ‘suklysti, nusidėti’	1xBP, 8xDP, 3xWP, 9xS	6	15	19 <i>pa-</i>	2
<i>siaūsti, siaūčia, siaūtė</i> INTR ‘išdykauti, dūkti’ / <i>-siūsti, *siuñta, -siūto</i> INTR ‘įniršti, supykti’	10xB, 3xDP, 1xWP, 2xSD	–	16	16 <i>pa-</i>	–
<i>snáuсти, snáudžia, snáudė</i> INTR ‘būti apimtam snaudulio, pusiau miegoti’ / <i>snústi, snústa, snúdo</i> INTR ‘imti snausti; kiek užsnūsti; prk. numirti’	1xMž, 1xBP, 6xDP, 3xWP, 1xKN, 5xS	7	10	16 <i>ap-, už-</i>	1
<i>šaūkti, šaūkia, šaūkė</i> TR, INTR ‘leisti iš gerklių stiprų balsą, rėkti, klykti’ / <i>*-šūkti, *-šuñka, -šūko</i> TR, INTR ‘surikti, šuktelėti’	2xBP, 17xDP, 4xWP, 10xKN, 10xS	–	44	44 <i>pra-, su-</i>	–
Iš viso		35	169	201	3

2 LENTELE. Apofonijos tipas *CeiC-* / *CiC-* (1)¹⁰

DUR. ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>šviēsti, šviēčia, šviētė</i> INTR ‘duoti, skleisti šviesą’ / <i>*-švīsti, -šviñta, -švīto</i> INTR ‘imti šviesti, sušvisti’	2xBB, 1xDP	1	2	1 <i>ap-, pa-, pra-</i>	–
Iš viso		1	2	3	–

¹⁰Lietuvių kalboje užfiksuotos 6 šios apofoninės eilės opozicijos (Pakalniškienė 1993: 139).

3 LENTELĖ. Apofonijos tipas *CeRC-* / *CiRC-* (2)¹¹

DUR. ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>veřkti, veřkia, veřkė</i> INTR ‘ařaras lieti dėl skausmo, nelaimės ir pan.’ / <i>-vėřkti, *-vėřksta, -vėřko</i> INTR ‘imti verkti’	1xMž, 2xBP, 1xWP, 2xSD	–	6	6 <i>pra-</i>	–
<i>žveļgti, žveļgia, žveļgė</i> INTR ‘kreipti akis, žiūrėti’ / <i>-žvėļgti, *-žvėlgsta, -žvėlgo</i> ‘trumpai pažiūrėti, pamatyti; prk. pasidomėti; numatyti’	2xMž, 1xBB, 1xDP	–	4	4 <i>pa-</i> , <i>pra-</i>	–
Iř viso		0	10	10	0

4 LENTELĖ. Neapofoninis tipas (1)¹²

DUR. ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>kvėpti, kvėpia, kvėpė</i> INTR ‘skleisti kvapą, kvepti’ / <i>*o-kvėpti, o-kvėpsta, o-kvėpo</i> INTR ‘išsivadėti, prarasti kvapą’ ¹³	2xSD	1	1	2 <i>iř-</i>	–
Iř viso		1	1	2	0

1–4 lentelėse atspindi šių terminatyvų vartosenos polinkiai: dominuoja neprezentinės formos – jos sudaro 82 procentus; sistemiškai vartojamos

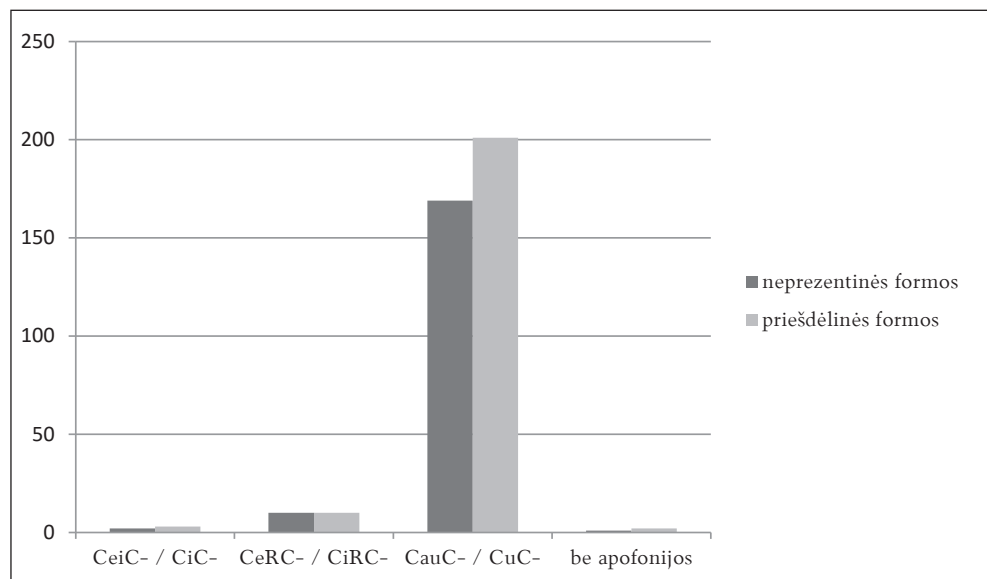
¹¹ Lietuvių kalboje 4 (Pakalniškienė 1993: 145).

¹² Lietuvių kalboje 7 (Pakalniškienė 1993: 152).

¹³ Sirvydo žodyno forma *iřkwepftu*, sprendžiant iš mutatyvinės reikšmės (plg. *wywiętrzeię & wywiętruie / infipidus fio*), galėtų suponuoti savarankišką paradigmą **kvėpti, kvėpsta, kvėpo*. Tokia LKŽe nefiksuojama, tačiau keli sakiniai, pavyzdžiui, *Nukvėpęs alus tavo J*; *Čia krėnos jau suvisu nukvėpusius Krkl*; *Nukvėpęs alus – nusalęs, nuvėęs Šts*; *Kad nenukvėptų sula, reik apsėti avižoms Ggr*; *Nepalikiat par naktį atidarytų butelių, o nukvėps alus, ir nėkas nebnorės jo gerti Rt*, drauge su LKŽe antraštiniame žodyje pateikiamomis o kamieno būtojo laiko formomis leistų rekonstruoti sta kamieno veiksmąžodį, žymintį telinį veiksmą, ir sudarantį opoziciją su duratyviniu ia kamieno veiksmąžodžiu (plačiau žr. Pakalniškienė 1993: 193).

priešdėlinės išvestinių veiksmažodžių lytys: jos siekia net 99 procentus senuosiuose raštuose užfiksuotų formų¹⁴ (žr. 5 lentelę).

5 LENTELĖ. Vediniai iš šakninių veiksmažodžių. Prezentinių ir neprezentinių formų bei priešdėlinių ir nepriešdėlinių formų santykis (n=219)

VEDINIAI IŠ PRIESAGINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ

Daugiausia senosios raštijos terminatyvų, per 70 procentų, yra padaryti iš kintamųjų priesagų veiksmažodžių (28). Diachroniškai žiūrint pamatiniai priesaginiai veiksmažodžiai yra nevienodo darybinio statuso: veiksmažodžiai su priesaga *-ėti, -a, -ėjo* laikytini pirminiais (Jakulis 2004), su kitomis kintamosiomis priesagomis – antriniais. Tačiau tiriamajai opozicijai tai nėra svarbu: visais atvejais semantinis santykis tarp opozitų yra tas pats: intarpiniai resp. *sta* kamieno veiksmažodžiai žymi telinį, priesaginiai – atelinį veiksmažodį.

Veiksmažodžiai grupuojami pagal pamatinio žodžio morfologinę struktūrą ir balsių kaitos (ne)buvimą: vediniai iš priesagų *-ėti, -i, -ėjo* (14); *-ėti, -a, -ėjo* (10); *-ėti, -ia, -ėjo* (1); *-oti, -o, -ojo* (2); *-yti, -o, -ė* (1).

¹⁴ Iš 219 pavartotų formų tik 3 yra nepriešdėlinės (!).

VEDINIAI IŠ PRIESAGOS *-ėti, -i, -ėjo*
VEIKSMAŽODŽIŲ

Kiekybiniu požiūriu dominuoja terminatyviniai vediniai iš priesagos *-ėti, -i, -ėjo* duratyvų (14). Tokį darybinį produktyvumą galėjo lemti ryški pamatinių veiksmažodžių statyvinė reikšmė ir pragmatinis akcionalinės klasės, eksplikuojančios teliškumą, poreikis. Visi terminatyviniai vediniai pasidaryti be balsių kaitos, ir tai liudija jų inovacinį pobūdį.

6 LENTELĖ. Neapofoninis tipas (14)¹⁵

DUR. -ėti, -i / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>bodėti(s), bōdi(si), bodėjos(si)</i> INTR 'jausti kam priešišką jausmą, nemėgti, nekęsti, vengti' / <i>-bōsti, -bōsta, -bōdo</i> INTR 'nuobodu pasidaryti; įgristi, įkyrėti'	12xB, 4xD, 1xKN, 14xSD	11	20	31 <i>nu(si)-, ė-</i>	–
<i>budėti, būdi, budėjo</i> INTR 'būti negulus, nemiegoti' / <i>-būsti, -buñda, -būdo</i> INTR 'nustoti miegoti, žadintis iš miego; prk. kilti, rasti'	2xMž, 18xB, 5xDP, 3xSD	7	21	28 <i>pa-</i>	–
<i>girdėti, giñdi, girdėjo</i> TR, INTR 'ausimis suvokti garsus' / <i>-giñsti, -giñsta, -giñdo</i> TR, INTR 'suvokti garsą; patirti, sužinoti'	17xMž, 35xB, 49xD, 14WP, 21xKN, 10xSD	6	140	146 <i>iš-</i>	–
<i>ilsėti, ėlsi, ėlėjo</i> INTR 'pavargus nuo darbo stovėti, sėdėti ar gulėti; po darbo būti nieko neveikiant, kad vėl sugrįžtų įėgos' / <i>ĩłsti, ėłsta, ėłso</i> INTR 'vargti, silpti, netekti įėgų'	3xMž, 24xBB, 7xDP, 9xWP, 6xKN, 6xSD	24	31	52 <i>ap-, iš-, nu-, pa-, pri-, at-</i>	3
<i>liūdėti, liūñdi, liūdėjo</i> INTR 'būti liūdnam, prislėgtos nuotaikos, sielvartauti' / <i>-liūñsti, -liūñsta, -liūñdo</i> INTR 'darytis liūdnam, nelinksmam'	42xDP, 6xKN, 18xS	5	61	66 <i>nu-</i>	–

¹⁵ Plg. lietuvių kalboje – 29 opozicijos (Pakalniškienė 1993: 195).

Intarpiniai ir *sta* kamieno deduratyvai XVI–XVII a.
lietuvių raštijoje

DUR. -ėti, -i / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>mylėti, myli, mylėjo</i> TR, INTR ‘jausti meilę, prisirišimą, palankumą’ / TR, INTR <i>-milti, -milsta, -milo</i> ‘imti mylėti; pasigailėti’	65xMž, 91xB, 54xD, 43xWP, 38xKN, 5xS	99	197	296 <i>su(s)-pa-</i>	–
<i>spindėti, spiñdi, spindėjo</i> INTR ‘skaisčiai šviesti, žibėti, žerėti’ / <i>*-spįsti, *-spįsta, -spindo</i> INTR ‘imti šviesti, nušviesti, suspindėti’	1xMž	–	1	1 <i>į-</i>	–
<i>stebėtis, stēbisi, stebėjosi</i> INTR ‘reikšti nuostabą’ / <i>-stēbti, *-stēm̃ba, -stēbo</i> INTR ‘imti stebėtis’	14xDP, 2xSD	–	16	16 <i>nu-</i>	–
<i>tylėti, tyli, tylėjo</i> INTR ‘neišduoti garso’ / <i>-tīlti, -tyla</i> <i>tīlsta, -tīlo</i> INTR ‘darytis tyliam, tylesniam; liautis kalbėti, rėkti, triukšmauti; nustoti siausti, šėlti (apie gamtos reiškinius, stichiją)’	5xBB, 3xDP, 3xKN, 21xS	14	19	32 <i>nu-, ažu-, pa-</i>	1
<i>tingėti, tīngi, tingėjo</i> INTR ‘bodėtis darbu, veikimu, nepaslinkti’ / <i>*tīngti, tīngsta, -tīngo</i> INTR ‘darytis nepaslankiam, tingiam’	1xBG, 2xS	2	1	1 <i>ap-</i>	2
<i>turėti, tūri, turėjo</i> TR ‘būti savininku, valdyti; paėmus laikyti’ / <i>*tūrti, -tūrstā, -tūro</i> INTR ‘praturtėti’	5xSD	3	2	5 <i>pra-</i>	–
<i>veizdėti, vėizdi, veizdėjo; vėizdėti</i> DP; <i>vyzdėti, vyzdi, vyzdėjo</i> TR/INTR ‘žiūrėti, žvelgti’ / <i>-výsti, -výsti, -výdo</i> TR ‘pamatyti; suprasti’	15xMž, 62xB, 143xD, 18xWP, 60xKN, 3xSD	11	290	301 <i>iš-, už-</i>	–
<i>vėldėti, vėldi, vėldėjo</i> TR ‘turėti savo valdžioje’ / <i>°-vilsti, -vilsta, -vildo</i> TR ‘pasiekti, užvaldyti, įgyti, veldėti; prk. apimti, apsėsti’	2xBB, 13xDP, 1xKN	3	13	16 <i>ap-, pa-</i>	–
<i>žydėti, žydi, žydėjo</i> INTR ‘būti išsiskleidusiam (apie žiedą), būti su žiedais’ / <i>-žýsti, -žýsta, -žýdo</i> INTR ‘imti žydėti, skleisti žiedus’	5xDP, 3xWP, 1xKN, 3xS	3	9	12 <i>pra-, ap-</i>	–
Iš viso		188	821	1003	6

VEDINIAI IŠ PRIESAGOS *-ĖTI, -A, -ĖJO*
VEIKSMAŽODŽIŲ

Vediniai iš šios priesagos duratyvų taipogi produktyvūs. Daugumą sudaro neapofoninės darybos opozicijos (8), du terminatyvai pasidaryti su balsių kaita¹⁶, – toks darybinis modelis laikytinas archajiškesniu, juolab, kad greta *a* kamienių fiksuojamos ir atematinės (senesnės) esamojo laiko formos.

7 LENTELĖ. Neapofoninis tipas (8)

DUR. -ėti, -a / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>derėti, dėra, derėjo</i> TR, INTR ‘tartis, sutartį daryti, lygti’ / * <i>-dėrti, *-dérsta, -dėro</i> TR, INTR ‘suderėti, susitarti’	1xDP	–	1	1 <i>su-</i>	–
<i>judėti, jūda, judėjo</i> INTR ‘keisti savo padėtį vietoje, krutėti; keisti vietą, slinkti kuria nors kryptimi’ / * <i>-jūsti, -junda, -jūdo</i> INTR ‘imti judėti’	2xBB	1	1	2 <i>su-</i>	–
<i>kalbėti, kalba, kalbėjo</i> TR, INTR ‘žodžiu reikšti savo mintis, jausmus, išgyvenimus, šnekėti’ / * <i>-kalbti, *-kalbsta, -kalbo</i> TR, INTR ‘pradėti kalbėti’	3xDP	–	3	3 <i>pra-</i>	–
<i>mokėti, moka, mokėjo</i> TR, INTR ‘sugebėti ką daryti, išmanyti’ / <i>-mókti, -móksta, -móko</i> TR, INTR ‘mokantis įgyti išmanymo bei įgūdžių’	5xMž, 29xB, 17xDP, 8xKN, 2xSP	2	59	61 <i>iš-, pri-</i>	–
<i>skelėti, skėla, skelėjo</i> INTR ‘būti skolingam’ / * <i>skilti, *skýla, skilo</i> INTR ‘patekti į skolą, įsiskolinti’	1xBP, 2xDP	–	3	2 <i>ap-</i>	1
<i>smirdėti, smirda</i> <i>smirdi, smirdėjo</i> INTR ‘skeisti blogą kvapą, dvokti’ / * <i>-smirsti, -smirsta, -smirdo</i> INTR ‘pradėti smirdėti, darytis smirdinčiam’	1xBP, 2xDP, 4xSD	2	5	7 <i>pa-</i>	–

¹⁶ Plg. lietuvių kalboje – 76 opozicijos (Pakalniškienė 1993: 160).

DUR. -ėti, -a / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>žadėti, žāda, žadėjo</i> TR, INTR 'manyti ką daryti, ketinti, norėti; pranešti apie būsimą savo veiksmą' / *-žāsti, -žānda, -žādo TR, INTR 'prakalbėti, pratarti'	6xS	5	1	6 <i>iš-, pra-</i>	–
<i>žibėti, žība, žibėjo</i> INTR 'švytėti atmušama šviesa, blizgėti, spindėti; švytėti savo šviesa; skaisčiai šviesti' / -žibti, -žimba, -žibo INTR 'imti žibėti; prk. sublizgėti'	5xDP, 6xSP	1	10	11 <i>pra-</i>	–
Iš viso		11	83	93	1

8 LENTELĖ. Apofoninis tipas *CieC-* / *Cič-* (2)

DUR. -ėti, -a / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>giedoti, gieda</i> <i>giesti, giedójo</i> TR, INTR 'dainuoti, dainą ar giesmę traukti; čiulbėti, rėkti (apie paukščius)' / -gýsti, *-gýsta, -gýdo TR, INTR 'imti giedoti'	2xBP, 5xDP, 4xKN	–	11	11 <i>pra-</i>	–
<i>miegoti, mięga</i> <i>mięgti, miegójo</i> INTR 'būti miego būsenos' / -mįgti, -miņa, -mįgo INTR 'pradėti miegoti; prk. numirti'	3xMž, 5xB, 4xDP, 6xWP, 2xKN, 6xS	1	25	26 <i>pa-, už-, ažu-</i>	–
Iš viso		1	36	37	–

VEDINIAI IŠ PRIESAGOS -ĖTI, -IA, -ĖJO VEIKSMAŽODŽIŲ

M. Daukšos *Postilėje* užfiksuotas vienintelis terminatyvas, pasidarytas iš retos
priesagos -ėti, -ia, -ėjo duratyvinio veiksmažodžio su balsių kaita.

9 LENTELĖ. Apofoninis tipas *CeC-* / *CiC-* (1)¹⁷

DUR. -ėti, -ia / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>kvepėti, kvėpia, kvepėjo</i> INTR 'būti malonaus kvapo, dvelkti malonių kvapu' / *- <i>kvėpti</i> , *- <i>kvėmpa</i> , - <i>kvėpo</i> INTR 'pradėti kvepėti, paskleisti kvapą'	1xDP	–	1	1 <i>pa-</i>	–
	Iš viso	0	1	1	0

VEDINIAI IŠ PRIESAGOS *-oti*, *-o*, *-ojo* VEIKSMAŽODŽIŲ

Tik du vediniai išvesti iš priesagos *-oti*, *-o*, *-ojo* veiksmažodžių, tačiau terminatyvo *-žinti* dažnumas senojoje raštijoje pralenkia visus terminatyvus dėl priešdėlių gausos ir kai kurių iš jų leksikalizacijos ir, suprantama, dėl religinio teksto pobūdžio.

10 LENTELĖ. Neapofoninis tipas (2)¹⁸

DUR. -oti, -o / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>bylėti, bylo, bylojo</i> TR, INTR 'kalbėti, šnekėti, sakyti' / <i>bilti, bilsta, bילו</i> INTR 'pratarti, prakalbėti'	1xBB, 5xDP	1	5	5 <i>pra-</i>	1
<i>žinoti, žino, žinojo</i> TR 'turėti žinių, nusimanyti' / <i>-žinti, -žįsta, -žino</i> TR 'turėti žinių apie ką; mokėti išskirti iš kitų; palaikyti ryšius, santykius; nustatyti tapatybę; išsakyti nuodėms; atvirai papasakoti, išsakyti; laikytis įsitikinimų ...'	53xMž, 257xB, 143xD, 223xWP, 197xKN, 50xS	368	555	923 <i>api-</i> , <i>apsi-</i> , <i>iš(si)pa-</i> , <i>pa(si)-</i> , <i>pri(si)-</i> , <i>pripa-</i>	–
	Iš viso	369	560	928	1

¹⁷ Plg. lietuvių kalboje ta pati vienintelė opozicija (Pakalniškienė 1993: 189).

¹⁸ Plg. lietuvių kalboje 5 opozicijos (Pakalniškienė 1993: 206).

VEDINIAI IŠ PRIESAGOS -YTI, -O, -Ė VEIKSMAŽODŽIŲ

Iš šio tipo priesaginių veiksmažodžių užfiksuotas vienintelis vedinys su bal-
sių kaita.

11 LENTELĖ. Apofoninis tipas *CauC-* / *CuC-* (1)¹⁹

DUR. -yti, -o / TERM. n, sta	Terminatyvų dažnumas	Prezentinės vs. neprezentinės formos		Priešdėlinės vs. nepriešdėlinės formos	
<i>klausyti, klaūso, klaūsė</i> INTR 'vykdyti kieno įsakymą, paliepiamą, norą, valią' / <i>-klusti, -klūsa, -kluso</i> INTR 'paklaustyti, pasidaryti klusniam'	9xB, 9xDP	1	17	18	–
				<i>pa-</i>	
	Iš viso	1	17	18	–

12-toje lentelėje aiškiai matyti, kad ir šio darybos modelio terminatyvų daž-
niausiai vartojamos neprezentinės formos – jos sudaro per 70 procentų, o jei
neskaičiuotume itin specifinės semantikos ir vartosenos veiksmažodžių *-milti*
ir *-žinti* esamojo laiko formų²⁰, neprezentinių formų procentas šokteltų iki 94.
Tiriamųjų terminatyvų sistemiškai vartojamos priešdėlinės formos – jos sudaro
net 99 procentus senuosiuose raštuose užfiksuotų formų²¹.

Panašius rezultatus rodo eksperimentinis dabartinės lietuvių kalbos veiks-
mažodžių tyrimas aspektualumo ir akcionalumo požiūriu (Arkadijev 2011).
Remdamasis S. Tatevosovo metodologija (Tatevosov 2002) ir apklausų rezulta-
tais, P. Arkadjevas nustatė, jog lietuviškojo veiksmažodžio akcionalinė sistema
skiriasi nuo tipiškios europietiškosios ("Standard Average European", ten pat)
ir slaviškosios (Slavic-type system, ten pat), be to, lietuvių kalbos akcionalinė
sistema yra gerokai sudėtingesnė ir turtingesnė. Čia apsiribosime kiekybiniu

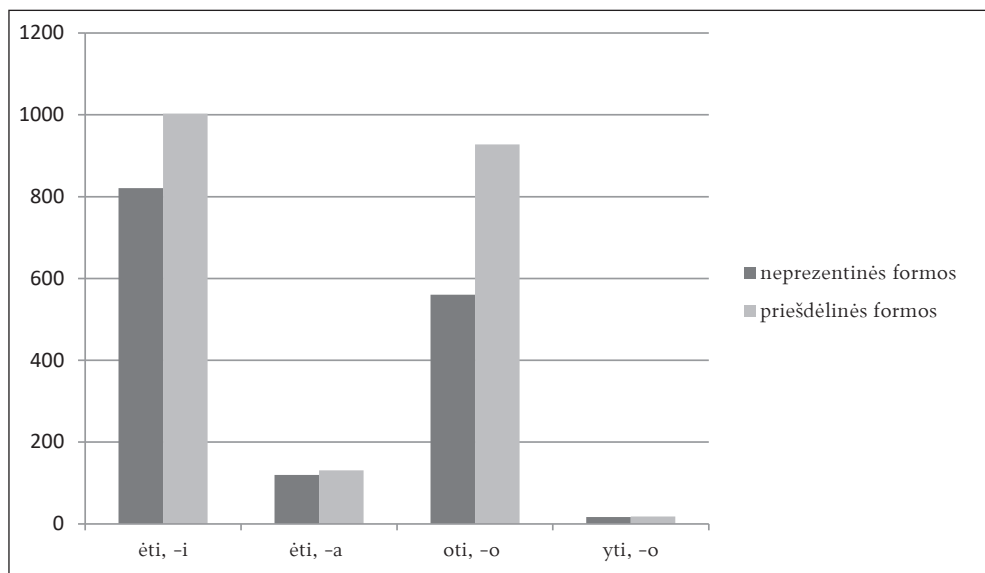
¹⁹ Plg. lietuvių kalboje 1 opozicija (Pakalniškienė 1993: 206).

²⁰ Neprezentinių formų statistiką iškreipia leksemos *-milti* ir *-žinti*, kurių réikšmės religinio žan-
ro tekste yra labai specifinės, lemiamos įvairių priešdėlių leksikalizacijos. Pavyzdžiui, *su(su)milti*
vartojamas skolinine reikšme 'pasigailėti' (plg. lenk. *zmiłowac się*), šio veiksmažodžio esamojo
laiko dalyvių formos dažnai vartojamos kaip Dievo epitetas. Veiksmažodžio *-žinti* vartojamos tik
priešdėlinės formos, keičiančios ne tik akcionalinę klasę, bet ir leksinę reikšmę, plg. *api-*, *apsi-*,
iš(si)pa-, *pa(si)-*, *pri(si)-*, *pripa-*.

²¹ Iš 2088 pavartotų formų tik 8 yra nepriešdėlinės (!).

Arkadjevo eksperimento ir lietuvių senosios raštijos tyrimo rezultatų sugretinimu. Lietuvių senojoje raštijoje dominuoja terminatyvinių, arba telineių, veiksmožodžių priešdėlinės formos (99 proc.). Tokią pat situaciją rodo ir eksperimento rezultatai: iš 120 priešdėlinių veiksmožodžių daugiausia yra telineių veiksmą reiškiančių leksemų – 110, apie 92 proc.²²

12 LENTELĖ. Vediniai iš kintamųjų priesagų veiksmožodžių. Prezentinių ir neprezentinių formų bei priešdėlinių ir nepriešdėlinių formų santykis (n=2307)

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne ir Tekstynė tokių porų priskaičiuota apie 70 (Arkadiev 2013), tačiau ne visi autoriaus teikiami pavyzdžiai yra relevantiški²³.

²² Straipsnyje skiriama daugiau akcionalinių klasių – *punctual*, *strong telic*, *limitative telic*, *weak inceptive-stative*, *punctual ingressive*, *weak telic*.

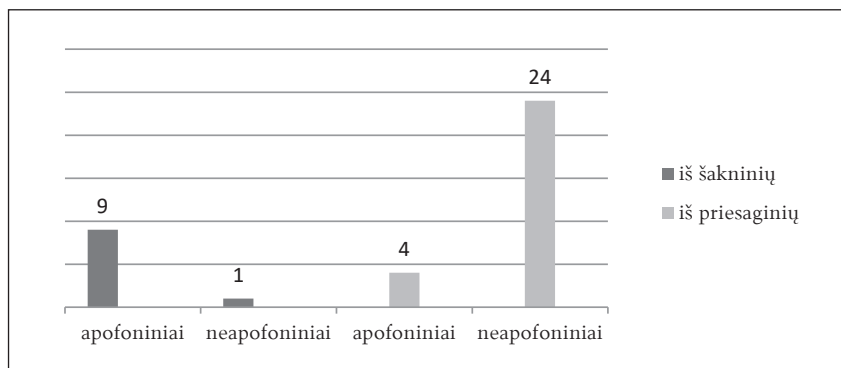
²³ Antai koreliacija *subilsti* / *belsti* skiriasi ne tik akcionalumu, bet ir agentyvumu, todėl *subilsti* poruotinas su *bildėti*, o šiedu galėtų sudaryti priešpriešą *anticausativa* / *causativa* su *belsti*. Tas pat pasakytina ir apie *sutvīksti* / *tvīkėti* (ne *tvīksėti*, kuris yra interjekcinės kilmės) bei *tvīeksti* santykius. Veiksmožodis *pražvingti* sudaro akcionalinę porą su *žvengti*, o *žvingauti* yra iteratyvinis vedinys iš *žvengti*. Ankstesni tyrimai rodo, kad intarpiniai ir *sta* kamieniai terminatyvai gali būti padaromi iš veiksmožodžių su kintamosiomis priesagomis (kitais – mišriojo tipo veiksmožodžių), bet ne iš veiksmožodžių, turinčių priesagas visose pagrindinėse formose (Pakalnišienė 1993). Todėl *pagarsti*, *pakvailti*, *aplėsti*, *aptamsti*, *pagrožti*, *įdąrsti*, *sulysti*, *sublogti* vargiai darybiškai sietini su bendrašakniais priesaginėmis veiksmožodžiais *pagarsėti*, *pakvailėti* ir t. t.: abu veiksmožodžiai interpretuoti kaip savarankiški vediniai iš atitinkamų vardažodžių – būdvardžių ir daiktavardžių (Pakalnišienė 2000: 71–89).

P. Arkadjevas pagrįstai mato šios opozicijos santykinę naujumą ir sąsają su kauzatyvine / inchoatyvine (Arkadjevo terminais) opozicija, kurios leksikalizacija (o gal ir daryba) lėmė intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių formos ir turinio homogeniškumą – savaiminio (nekontroliuojamo) veiksmo, būsenos ar jos kitimo reikšmę, intranzityvumą, o priešdėliai ir atitinkamos laiko formos keitė akcionalinę klasę.

Ankstesnio tyrimo duomenimis (Pakalniškienė 1993), visame lietuvių kalbos plote opozicijų *durativa / terminativa* fiksuojama gerokai daugiau – 150 koreliacijų: 32-jų opozicijų intarpiniai ir *sta* kamieno terminatyvai yra pasidaryti iš šakninių *ia* kamieno veiksmažodžių, o 118-os opozicijų atitinkami terminatyvai – iš kintamųjų priesagų veiksmažodžių (palyginamoji kiekybinė charakteristika pateikta išnašose ties atitinkamomis senųjų raštų opozicijomis). Darybiniai modeliai ir intarpinių resp. *sta* kamieno veiksmažodžių vartoseną visoje lietuvių kalboje atliepia senųjų raštų situaciją: daugiausia fiksuojama priešdėlinių neesamojo laiko formų, eksplikuojančių teliškumą.

13-toje lentelėje atsispindi tiriamųjų opozicijų senosios raštijos darybinių modelių kiekybinis santykis: matyti, kad didžiausią dalį sudaro terminatyviniai intarpiniai ir *sta* kamieno vediniai iš kintamųjų priesagų duratyvinių veiksmažodžių.

13 LENTELĖ. Vediniai iš šakninių ir kintamųjų priesagų veiksmažodžių (n=38)

2. Tiriamieji intarpiniai ir *sta* kamieno terminatyvai to meto raštijoje paplitę nevienodai. Beveik pusė jų (16) fiksuojami visuose trijuose rašto variantuose: *-bosti*, *-busti*, *-girsti*, *ilsti*, *klupti*, *-migtį*, *-milti*, *-mokti*, *-siusti*, *-smirsti*, *snūsti*, *-šukti*, *tilti*, *-vysti*, *-žinti*, *-žysti*, o veiksmažodžiai *su(si)milti*, *išvysti* ir *pa(si)pripa-*, *iš(si)pa-*, *ap(si)pažinti* vartojami itin dažnai visuose tekstuose. Nemažai intarpinių ir *sta* kamieno leksemų (9) paliudyta vakariniame, Prūsų Lietuvos, ir

viduriniame variantuose, pavyzdžiui: *-bilti*, *-džiugti*, *-gysti*, *justi*, *-klusti*, *skilti*, *-švisti*, *-vilsti*, *-žvilgti*. Viduriniame ir rytiniame raštų variantuose užfiksuoti 4 intarpiniai resp. *sta* kamieno vediniai: *-liūsti*, *-stebti*, *-žibti*. Du terminatyvai *tingti*, *-virkti* paliudyti priešinguose nesusisiekiančiuose arealuose – Prūsų Lietuvos ir rytiniame variantuose²⁴. Kiti intarpiniai ir *sta* kamieno terminatyviniai vediniai fiksuojami paskiruose rašto variantuose, plg.: vakariniame *justi* (*junda*) (BB), *spįsti* (Mž); viduriniame *-derti* (DP), *-kalbti* (DP), *-kvipti* (DP); rytiniame *-kvėpti* (SD), *-turti* (SD), *-žasti* (SD, PS). LKŽe duomenimis, daugelis šių pavienių autorių veiksmažodžių vartojami plačiau ar siauriau visoje Lietuvoje.

3. Prefiksinė telisizacija, arba perfektyvacija, drauge su paradigmacija, kaip matome, fiksuojama jau pirmuosiuose senuosiuose raštuose; ji „tebeveikia“ visose tarmėse ir dabartinėje lietuvių kalboje. Paralelių esama kitose baltų bei slavų, germanų kalbose (apie prefiksinio perfektyvo tipologiją žr. Arkadiev 2015). Tačiau daugelis tiriamųjų opozicijų laikytinos lietuvių kalbos naujadarais, nes etimologinių atitikmenų kitose kalboje esama itin mažai.

3.1 Latvių kalboje fiksuojama vos viena kita (4) formaliai ir semantiškai analogiška pora, plg.:

1a. *dzirdēt*, *dziržu*, *dzirdēju* ‘girdėti’ / *-dzirst*, *-dzirstu*, *-dzirdu*; *iz-* ‘išgirsti’; *jaust* || *jaūst* || *jaūst*, *jaušu*, *jautu*; *sa-*, *iz-* ‘(nu)jausti, (pa)justi’, refl. / *just*, *jūtu*, *jutu*; *sa-*, *iz-*, *nuo-* ‘justi’, refl.; *klāusīt* || *klaūsīt*, *klāusu*, *klāusiju* ‘klausyti’ / *klust*, *klusu* || *klustu*, *klusu* ‘nutilti, nurimti; tylėti’ (galima darybiškai sieti ir su 1a. *klusēt*, *klusu* || *klusēju*, *klusēju* ‘tylėti’)²⁵; *zināt*, *zinu*, *zināju* ‘žinoti’ / *-zīt*, *-zīstu*, *-zinu*; *at-*, *ie-*, *pa-* ‘pažinti, pripažinti...’. Kai kurių latvių kalbos veiksmažodžių vartoseną rodo, jog tokioms ryškios akcionalinės skirties tarp opozitų kaip lietuvių kalboje nėra, pavyzdžiui, latvių bendrinės kalbos žodyne *Latviešu literārās valodas vārdnīca* veiksmažodis *izdzirst*, *-dzirstu*, *-dzirdu* aiškinamas veiksmažodžiu *izdzirdēt*.

Kelias ekvivalentiškas opozicijas (8) liudija tik istoriniai žodynai, – dabartinėje latvių kalboje belikęs vienas kuris opozicijos narys ar net vartojamos kitos leksemos, plg.:

1a. arch. *bādēt* ‘Ekel od. Grauen empfinden, lästig fallen’ ME I, 270 / arch. *-bāst*, *-bāstu*, *-bādu* ‘pabosti, nubosti’; *at-*, *nuo-*; refl. ME II, 760; EH I, 134 (dabartinėje latvių kalboje abiem reikšmėmis vartojamas veiksmažodis *apnikt*); *mācēt*, *māku*, *mācēju* ‘mokėti, žinoti’ / *mākt* ‘lernen, können’ ME II, 579, 580 (1a. bk. vietoj *-mākt* ‘išmokti’ sakoma *izmācīties*, *iemācīties*); arch. *miegāt*, *mieguot*, *mieguotiēs* ‘Schläfrigkeit spüren; schlafen, schlummern’ ME II, 652; EH

²⁴ LKŽe duomenimis, šie veiksmažodžiai paplitę visoje Lietuvoje.

²⁵ Dėl lietuviškų ir latviškų opozitų reikšmių santykio, istorijos žr. Karaliūnas 1987: 40–42.

I, 824 / *-migt*, *-miegu* (**-migu* ME II, 624, 625), *-migu*; *aiz-*, *ie-* ‘užmigti, įmigti’ (la. bk. vietoj išnykusio *miegāt* vartojami *gulēt*, *dusēt*); *smirdēt*, *smirdū*, *-ēju* ‘smirdėti’ / *smīrst*, *smīrstu*, *smīrdū*; *sa-* ‘susmirsti’ ME III, 966; EH II, 539 (la. bk. vietoj *smīrst* vartojamas junginys *sākt smirdēt*); *spīdēt*, *spīd*, *spīdēja* ‘spindėti, blizgėti, žvilgėti’ / *spīst*, *spīstu*, *spīdu* ‘spįsti’ ME III, 1004 (Miülenbachas nurodo, kad *spīstu*, *spīdu* = *spīdēt* ‘scheinen, leuchten, glänzen’: *saule spīst* Stelp); *šaust*, *šaušu*, *šautu*; *šaūst* ‘siausti’ ME IV, 8 / arch. *šust*, *šutu*, *šutu* ‘dūkti, šėlti, siusti’ ME IV, 107 (la. bk. *plosīties*, *trakot*, *ālēties*, *draiskoties* LLVV, LLV); *zibēt*, *zibu*, *zibēju* ‘žibėti, spindėti’ / *zibt*, *zību* || *zībstu* || *zibstu*, *zibu* ‘žibėti, spindėti’ ME IV, 718 (vietoje antrojo opozicijos nario bk. vartojama *iezibēties*); *ziēdēt*, *ziēdu* || *ziēžu*, *ziēdēju* ‘žydėti’ / *saziest*, *saziest*, *sazied* ‘pražysti, sužydėti’ ME III, 797.

Keletą lietuviškųjų opozicijų latvių kalboje atliepia tik vienas iš opozitų, dažniausiai duratyvinis, plg.:

duratyvai

šakniniai: *saukt*, *sàucu*, *sàucu* ‘šaukti’; *snaūst*, *snaūžu*, *snaūdu* ‘snausti’;

priesaginiai: *dziēdāt*, *dziēdu*, *dziēdāju* ‘dainuoti, giedoti’; arch. *judēt* ME II, 115; EH I, 566 ‘judėti’ (la. bk. *kustēties* ‘judėti’); *mīlēt*, *mīlu* || *mīlēju*, *mīlēju* ‘mylėti’ ME II, 644; arch. *stebētiēs*, *stebuōs*, *stebējuōs* ‘stebėtis’ ME IV, 103; EH II, 575 (la. bk. *brīnīties* ‘stebėtis’); *turēt*, *turu*, *turēju* ‘turėti’; *vīdēt*, *vīdu*, *vīdēju*; *viedēt*, *viedu* || arch. *viedēju*, *viedēju* ‘matyti, įžiūrėti, sužiūrėti’;

terminatyvai

bust, *būdu* || *būstu*, *budu* ‘busti’ ME I, 356 (bk. *mosties*, *at-*, *pamosties* ‘(pa)busti’, atelinis veiksmas reiškiamas kitais veiksmažodžiais ar žodžių junginiais – *būt nomodā*, *negulēt* ‘budėti’); *klupt*, *klūpu*, *klupu* ‘klupti’; *kvēpt*, *kvēpstu*, *kvēpu* ‘smilkti, rūkti (pvz., apie žibalinę lempą, žvakę)’²⁶.

Iš latviškųjų atitikmenų matyti, kad akcionalumo raiška dabartinėje latvių kalboje yra kitokia: telinis veiksmas formalizuojamas prefiksacija, dažniausiai drauge su sangrąža, plg.: *iemīlēt* ‘pamilti’; *iesaukties* ‘sušukti’; *aizsnausties*, *iesnausties* ‘užsnūsti’; *iedziedāties* (*par putniem*) ir perifrastinėmis fomomis, pavyzdžiui, *sākt dziedāt* ‘pragysti’; *sakustēties*, *iekustēties* ir *sākt kustēties* ‘sujusti’; *izmācīties*, *iemācīties* ‘išmokti’; *iezibēties* ‘sužibti’; *uzziedēt* ir *sākt ziedēt* ‘žysti’ ir

²⁶ Jeigu jį laikysime lie. *°iškvēpti*, *iškvēpsta*, *iškvēpo* ‘išsivadėti, prarasti kvapą’ SD atitikmeniu, – šie veiksmažodžiai gali būti ir paraleliai susiformavę abiejose kalbose. Mat lie. *kvēpti*, *kvēpia*, *kvēpē* ‘skleisti kvapą, kvepėti’, su kuriuo siejamas lie. *°iškvēpti*, *-sta*, *-o*, latviško atitikmens neturi (la. *smaržot* ‘skleisti kvapą, kvepėti’). Terminatyvine reikšme latvių kalboje irgi vartojama kitos šaknies leksema *atvadēties*, *novadēties* (plg. lie. *nusivadėti*).

pan. Tačiau kelios adekvačios latviškos poros galėtų rodyti bendras rytų baltų kalbų tendencijas diferencijuoti veiksmažodžius teliškumo požiūriu²⁷.

Prūsų kalbos šaltiniuose analogiškų opozicijos *durativa* / *terminativa* refleksų nėra, – paliudytas tik vienas kuris iš dviejų tikėtinų veiksmažodžių, dažniau duratyvai, pavyzdžiui:

duratyvai:

inf. *billit*, praes. 3 sg., pl. *billā* || *billē* ‘byloti’; inf. *klausīton*, praes. 1 pl. *klausēmai* ‘klausyti’²⁸; inf. *milijt*, praes. 3 sg., pl. *milē* ‘mylėti’; partic. praes. act. nom. sg. masc. *skellānts* ‘skolingas (esantis skolingas); kaltas (esantis kaltas)’, pr. *turrītwēi*, praes. *turri* ‘turėti’;

terminatyvai:

praet. 3 sg., pl. *ismigē* ‘užmigo’, partic. praet. act. nom. sg. masc. *enmig-guns* ‘įmigęs’²⁹; pr. praet. 3 sg. *widdai* ‘išvydo, pamatė’; inf. *ersinnat*, praes. 1 p. *ersinnimai* ‘pažinti’, inf. *posinnat*, praes. 1 sg. *posinna* ‘pripažinti’.

Pažymėtina, kad formalieji veiksmažodžio lie. *žinóti*, la. *zināt* ekvivalentai pr. *ersinnat* ‘pažinti’, *posinnat* ‘pripažinti’ prūsų tekstuose vartojami terminatyvine reikšme, taigi semantiškai atitinka lie. *-žinti*, la. *-zīt*. Prūsų kalbos faktai turėtų rodyti, kad kalbamoji akcionali opozicija ėmė formuotis rytų baltų laikais³⁰.

3.2. Tiriamosios opozicijos analogų esama slavų ir germanų kalbose³¹, pavyzdžiui:

s. r. *svētīti* ‘šviesti’ / *svē(t)nuti* ‘švisti’, s. r. *mōžati* ‘snausti’ / *mōgnuti* ‘mirktelėti’, s. sl. *sědēti*, *sědi-* ‘sėdėti’ / *sěsti*, *sęde-* ‘sėsti’;

go. *bi-leiban* ‘stay’ / *af-lifnan* ‘be left over’, go. *wakan* ‘be awake’ / *ga-waknan* ‘wake up’, s. isl. *sofa* ‘sleep’ / *sofna* ‘fall asleep’, germ. **hnīpan* ‘be sad’ / **hnīpanan* ‘grow sad’, germ. **blikan* ‘shine, be bright’ / **bliknan* ‘grow bleak, become pale’,

²⁷ Tokių latvių kalbos opozicijų tyrimas esmingai papildytų baltų veiksmažodžių akcionalių klasių tyrinėjimus, tačiau bent kiek pilnesnio registro kol kas nesama. Paprastai operuojama pavieniais pavyzdžiais, pavyzdžiui, *bijāt*, *bijāju* (duratyvas) / *bītiēs*, *bīstuōs* (terminatyvas, inchoatyvas) (Villanueva-Svensson 2008: 175–199). Beje, *bijāt* dabartinėje latvių kalboje pakeistas veiksmažodžiu *baidīties*.

²⁸ V. Mažiulis rekonstruoja pr. verb. **paklus-* ‘imti klausyti, darytis klusniam’ iš adj. nom., acc. sg. n *poklusman* ‘paklusniai’ PEŽ 3: 311–312.

²⁹ Pr. *meicte* interpretacija neiški: gali būti inf. arba praes. 3 sg., pl. (PEŽ 3: 122).

³⁰ Kitaip Migelis Villanueva-Svenssonas: “This fact may point to an exclusively East Baltic origin of the inchoative, specially considering the great productivity of *sta*-presents in Lithuanian and Latvian, but since *sta* presents are so sparsely attested in Old Prussian in any case a secondary loss in this language cannot be absolutely excluded either” (Villanueva-Svensson 2008: 176).

³¹ Atkreiptinas dėmesys, kad infiksacija – pirminis nazalinių kamienų modelis, yra išlaikytas baltų kalbose, tačiau slavų ir germanų kalbose, kaip ir daugelyje kitų ide. kalbų, šis modelis buvo perdirbtas – įsigalėjo nazalinė sufiksacija (Gorbachov 2007: 203).

germ. **belgan* ‘swell with anger, be enraged’ / **bulgnan* ‘swell up’, germ. **wīkan* ‘turn, yield, move aside’ / **wiknan* ‘start giving in, grow weak’ (Villanueva-Svensson 2010: 222; 2011: 39; Gorbachov 2007: 67–70; Темчин 1984: 186).

Tačiau senojoje lietuvių raštijoje užfiksuotų porų atitikmenų slavų ir germanų kalbose nėra, išskyrus s. sl. *bŭdĕti*, *bŭdi-* ‘budėti’ / *vbz-bv (d)nŭti*, *vbzbv(d)ne-* ‘pabusti’³². O štai pavienių atitikmenų esama kiek daugiau: sl. **smĭrdĕti*, **smĭrŭdŭ* ‘smirdėti’; s. sl. *znati*, *znajŭ* ‘žinoti’; s. sl. *vidĕti* ‘matyti, pastebėti’, lo. *videŭ*, *vidĕre* ‘matyti’, s. i. *vindāti* ‘randa’, av. *vīnastī* ‘randa’; r. *очнуться* (: lie. *justi*). Tad galima kalbėti tik apie bendrą šiaurės indoeuropiečių kalbų tendenciją, formalų ir semantinį modelį, realizuotą jau atskirose kalbų šakose ar net atskirose kalbose.

APIBENDRINIMAS

1. XVI–XVII a. lietuvių raštijoje užfiksuotos beveik keturios dešimtys opozicijų *durativa* / *terminativa*. Nustatyti du darybiniai modeliai: terminatyviniai vediniai iš 1) šakninių *ia* kamieno veiksmažodžių ir 2) iš kintamųjų priesagų veiksmažodžių. Pirmasis modelis tiksliai atliepia opozicijos *causativa* / *anticaustiva* formaliąją raišką – darybai būdinga šaknies balsių kaita: pamatiniai *ia* kamieno veiksmažodžiai turi pagrindinio laipsnio šaknį, o intarpiniai ir *sta* kamieno vediniai – nykstamojo. Antrojo, triskart gausėnio, modelio vediniai atitinka formaliuosius ir semantinius pirmojo modelio terminatyvų ir antikauzatyvų parametrus, bet darybos pamatas – jau kito struktūrinio tipo – kintamųjų priesagų veiksmažodžiai, ir balsių kaita šiai darybinei opozicijai nebūdinga. Tokie požymiai rodo, kad antrasis modelis yra inovacinis.
2. Tyrimas parodė, kad senojoje raštijoje paliudyti darybiniai deduratyvų modeliai yra tokie patys kaip lietuvių tarmėse ir dabartinėje kalboje.
3. Tiriamųjų opozitų reikšmės kontrastuoja ribiškumo požiūriu: pamatiniai šakniniai ir kintamųjų priesagų veiksmažodžiai reiškia duratyvinį, neimplikuojantį ribos veiksmą, o intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai žymi telinį, dažniausiai inchoatyvinį ir punktyvinį veiksmą, taigi atliepia proceso ir įvykio akcionalines klases. Ypatingas vaidmuo žymint šias predikacines situacijas tenka prefiksacijai: priešdėliniai veiksmažodžiai sudaro 99 procentus terminatyvinių vedinių. Veiksmažodžių priešdėliai atlieka ne tik

³² Sinchroniniu požiūriu išvelgtina opozicija *durativa* / *terminativa*, tačiau intarpinis veiksmažodis gali būti archajiškesnis, plg. atitikmenis ide. kalbose: s. air. *ad-boind* ‘pranešti’, *ussbond* ‘atsisakyti’, gr. *πυνθάνομαι* ‘learn, hear of’.

gramatines predikato ribos rodiklių (telisizatorių ar perfektyvatorių) funkcijas, – neretai būna išlaikyta ir leksinė reikšmė, eksplikuojanti erdvinę orientaciją (pavyzdžiui, *i-* rodo veiksmo intensyvumą, pasinėrimą į kokią nors būseną arba vietą, *su-* – tarpusavio veiksmą, *pra-* – veiksmą, nukreiptą į išorę ir pan.). Terminatyvų teliškumą paryškina dominuojančios neprezentinės veiksmažodžių formos (per 90 procentų).

4. Ne visi tiriamieji intarpiniai ir *sta* kamieno terminatyvai to meto raštijoje paplitę vienodai. Beveik pusė jų (16) fiksuojami visuose trijuose rašto variantuose: *-bosti*, *-busti*, *-girsti*, *ilsti*, *klupti*, *-migtį*, *-milti*, *-mokti*, *-siusti*, *-smirsti*, *snūsti*, *-šukti*, *tilti*, *-vysti*, *-žinti*, *-žysti*, o veiksmažodžiai *su(si)ilinti*, *išvysti* ir *pa(si)*, *pripa-*, *iš(si)pa-*, *ap(si)pažinti* vartojami itin dažnai visuose tekstuose. Nemažai intarpinių ir *sta* kamieno leksemų (9) paliudyta vakariniame, Prūsų Lietuvos, ir viduriniame variantuose, pavyzdžiui: *-biliti*, *-džiugti*, *-gysti*, *justi*, *-klusti*, *skilti*, *-švisti*, *-vilsti*, *-žvilgti*. Viduriniame ir rytiniame raštų variantuose užfiksuoti trys intarpiniai resp. *sta* kamieno vediniai: *-liūsti*, *-stebti*, *-žibti*. Du terminatyvai *tingti*, *-virkti* paliudyti priešinguose nesusisiekiančiuose arealuose – Prūsų Lietuvos ir rytiniame variantuose. Kiti intarpiniai ir *sta* kamieno terminatyviniai vediniai fiksuojami paskiruose rašto variantuose: vakariniame *justi* (*junda*) (BB), *spįsti* (Mž); viduriniame *-derti* (DP), *-kalbti* (DP), *-kvipti* (DP); rytiniame *-kvėpti* (SD), *-turti* (SD), *-žasti* (SD, SPS). Daukšos žodžiu galėtume įtarti *-derti* (LKŽe užrašyta tik iš DP ir Slnt). „Egzotiškieji“ Sirvydo veiksmažodžiai, LKŽe duomenimis, vartojami įvairiose tarmėse: *-žasti* užrašytas iš pietryčių aukštaičių (Armoniškės, Rodūnia, Varanavas, Punkskas, Paringys), *-turti* – iš įvairių vietų (Alsėdžiai, Šiluva, Šiauliai, Joniškis, Ėriškiai, Veliuona, Sėdėdžius).
5. Opozicijos *durativa* / *terminativa* ištakos sietinos su opozicijos *causativa* / *anticausativa* susiformavimu rytų baltų kalbose. Šioje opozicijoje „subrendo“ homogeniška intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių klasė su savita semantika, eksplikuojančia procesą ar įvykį. Šis morfologinis-semantinis modelis buvo pritaikytas naujai opozicijai, diferencijuojamai nebe kauzatyvumo, o teliškumo, lietuvių kalboje. Ekvivalentiškų porų kitose kalbose tėra vienetai, todėl ši formacija laikytina lietuvių kalbos inovacija. Latvių kalboje toks modelis menkai išvystytas, teliškumas reiškiamas kitais būdais. Slavų ir germanų kalbų atitinkamos koreliacijos galėjo susiformuoti atskirose šių kalbų grupėse ar kalbose, nes intarpiniai ar *n* sufiksą turintys veiksmažodžiai jau buvo įgiję tokią pačią semantiką kaip ir lietuvių kalboje.

ŠALTINIAI

BB – BIBLIA tatau efi Wiſas Schwentas Raſchtas, Lietuwifchkai pergulditas per Janą Bretkuną Lietuwas pleboną Karaliacziue 1590 (naudotasi e. tekstų variantais ir konkordancijomis³³).

BG – Giefmes Duchaunas / ifch Wokifchka ing Lietu=wiſchka lieſuwi / per ne=ku-rius Plebonus Her=cegiſtes Pruſu / per=gulditas. Ifſpauſtas Karaliauczu=ie / per Iurgi Ofterbergera 1589 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis³⁴).

---

³³ *Patarlių knyga* (Pat), 1585 (perrašą rengė Birutė Triškaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=71>); *Mokytojo knyga* (Mok), 1586 (perrašą rengė Birutė Triškaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=70>); *Antra metraščių (kronikų) knyga* (2 Met), 1590 (perrašą rengė Birutė Triškaitė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=64>); *Danieliaus knyga* (Dan), 1590 (perrašą rengė Ona Aleknavičienė, Nijolė Čepienė, Veronika Adamonytė; konkordancijas rengė Ona Aleknavičienė, Nijolė Čepienė, Veronika Adamonytė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=65>); *Esteros knyga* (Est), 1590 (tekstą rengė Birutė Triškaitė, konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Mindaugas Šinkūnas, Vytautas Zinkevičius, 2020, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=89>); *Ezechielio knyga* (Ez), 1590 (perrašą rengė Ona Aleknavičienė, Nijolė Čepienė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė; konkordancijas rengė Ona Aleknavičienė, Nijolė Čepienė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=66>); *Giesmių giesmės knyga* (Gg), 1590 (perrašą rengė Birutė Triškaitė, Vaida Jankūnaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Vaida Jankūnaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=62>); *Izaijo knyga* (Iz), 1590 (perrašą rengė Ona Aleknavičienė, Veronika Adamonytė; konkordancijas rengė Ona Aleknavičienė, Veronika Adamonytė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=67>); *Jeremijo knyga* (Jer), 1590 (perrašą rengė Ona Aleknavičienė, Ernesta Kazakėnaitė; konkordancijas rengė Ona Aleknavičienė, Ernesta Kazakėnaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=68>); *Jobo knyga* (Job), 1590 (perrašą rengė Birutė Triškaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=69>); *Pirma metraščių (kronikų) knyga* (1 Met), 1590 (perrašą rengė Birutė Triškaitė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė; konkordancijas rengė Birutė Triškaitė, Veronika Adamonytė, Ernesta Kazakėnaitė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=63>); *Raudų knyga* (Rd), 1590 (perrašą rengė Ona Aleknavičienė; konkordancijas rengė Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius, 2018, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=72>).

³⁴ Jonas Bretkūnas. *Giesmės Duchaunos*, 1589 (tekstą rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijas rengė dr. Ona Aleknavičienė, 2002, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=12>).

BKa – Kancionalas nekuru Giefmiu / Ba=βniczioie Diewa / ant di=dziun Schwencziun fænu budu giedamuiu. Iſſpauſtas Karaliaucziue / per Gurgi Ofterbergera 1589 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis³⁵).

BKo – KOLLECTAS Alba Paſpalitas Maldas / pra=ſtafū Nedeliafu ir didžofu Schwen=tefu / per wiſſus mætus Hercegi=ſteie Pruſu giedamas / iſch Wokifchko lieſuwio / ing Lietuwifchka pergulditas / Per Iana Bretkuna. M. D. LXXXIX (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis³⁶).

BP I – POSTILLA Tatai eſti Trumpas ir Praſtas Iſchguldimas Euangeliu / ſakamuiu Baſzniczoie Krikſchczionifchkoie / nūg Aduento ik Wzliku. Per Iana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucziue Pruſſu. Iſſpaude Karaliaucziue Iurgis Ofterbergeras. Mæta Pono 1591.

BP II – POSTILLA Tatai eſti Trumpas ir Praſtas Iſchguldimas Euangeliu / ſakamuiu Baſzniczoie Krikſchczionifchkoie / nūg Wæliku ik Aduento. Per Iana Bretkuna, Lietuwos Plebona Karaliaucziue Pruſſu. Iſſpaude Karaliaucziue Iurgis Ofterbergeras. Mæta Pono 1591 1591³⁷.

DK – KATHECHISMAS ARBA MOKSLAS KIEKWIENAM KRIKSZCZIONI PRIWALVS. PARASZITAS PER D. IAKVBA LEDESMA Theologa Societatis IESV. Iſzgulditas iſ Liežuwio Lankiſko ing Lietuwiſka per Kuniga Mikaloiu Daugſa Kánonika Žemaiczui. Iſſpáuſtas Wilniue Metūſe vžgimimo Wieſpaties 1595{.} (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis³⁸).

DP – Poſtilla CATHOLICKA. Tái eſt: Iſzguldimas Ewangeliu kiekwienos Nedelos ir ſwætės per wiſſus metūs. Per Kúnigą MIKALOIV DAVKSZ{A} Kanoniką Médnikų / iſ lėkiſko pergūldita. Su walá ir daſáidimu wíreufiuių. W Wilniui / Drukárnioi Akadēmios SOCIETATIS IESV, A. D. 1599 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis³⁹).

³⁵ Jonas Bretkūnas. *Kancionalas*, 1589 (tekstą rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijas rengė dr. Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius, 2002, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=13>).

³⁶ Jonas Bretkūnas. *Kolektos*, 1589 (tekstą rengė dr. Ona Aleknavičienė, Ineta Krampaitė; konkordancijas rengė dr. Ona Aleknavičienė, 2002, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=14>).

³⁷ Naudotasi Aleknavičienė Ona (red.) 2005: *Jono Bretkūno POSTILĖ*. Studija, faksimilė ir kompaktinė plokštelė, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

³⁸ Mikalojus Daukša. *Kateizmas*, 1595 (tekstą rengė Mindaugas Šinkūnas, konkordancijas rengė Mindaugas Šinkūnas, Vytautas Zinkevičius, 2006, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=1>).

³⁹ Mikalojus Daukša. *Postilė*, 1599 (elektroninis tekstas, rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jūratė Pajėdienė, Mindaugas Šinkūnas, Eglė Žilinskaitė, Ona Aleknavičienė, konkordancijas rengė Veronika Adamonytė, Milda Lučinskienė, Jūratė Pajėdienė, Mindaugas Šinkūnas, Eglė Žilinskaitė, Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius, 2006, <http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php?source=2>).

KN – *Knyga nobažnystės krikščioniškos* (1653), faksimilinis leidimas, red. D. Pociūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004 (naudotasi „Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė⁴⁰).

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20 (1941–2002), red. kolegija G. Naktinienė, J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė, vyr. red. G. Naktinienė, e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008 (atnaujinta versija, 2017). Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas>.

LLV – *Lietuviešu-latviešu vārdnīca*. Prieiga internete <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=2&r=10631062>.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca* 1–8 (1972–1996), atb. red. R. Grabis, Rīga: Zinātne. Prieiga internete: www.tezaurs.lv/llvv.

Mž⁴¹ – CATECHISMVSA PRAfity Sadei, Makflas fkaitima rafchta yr giefmės del krikfchcāniftes bei del berneliu iaunu nauiey fūgulditas KARALIAVCZVI VIII. dena Menefes Saufia, Metu vřgimima Diewa. M. D. XLVIII.

FORMA Chrikftima. Kaip Bařnicas Ifatimæ Hertikiftes Prufu / ir kitofu řemefu laikoma ira. Drukawot Karalaucui per Iona Daubmana / Metu Chriftaus M. D. LIX.

GESMES Chrikfconifkas gedomas bařnicofu per Welikas ir Sekminias ik Aduenta. Ifchřpauftas Karalaucui / nūg Iona Daubmana Metu Diewa / M. D. LXX.

Gefmes Chrikfconiskas gedomas Bařnicofu per Aduenta ir Kaledas ik Gramnicu. Ifch řpauftas Karalaucui nūg Iona Daubmana Metu Diewa / M. D. LXVI.

Giefme S. Ambraŗeijaus, bey S. Auguftina, kurė wadin: Te Deū laudamus. Su gefmemis ape ifch numirufiu priekelima Jefaus Chriftaus, Ifchgulditas per M. Mofwuida Waitkuna &c. Ant naudos Ragaynes Bařnicey ir kitu etc. [1549].

PARAPHRASIS, permanitina poteraus malda / per Martina Mofwida ifchguldita. (tekstas išspausdintas kartu su šaltiniu BG, įdėtas jo pabaigoje).

PEŽ – Vytautas Mažiulis. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1–4, Vilnius: Mokslo (t. 1, 1988), Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 2–3, 1993–1996), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 4, 1997). Prieiga internete: <http://www.prusistika.flf.vu.lt>.

---

⁴⁰ Jakulytė Dalia, Pakalniškienė Dalia 2018: Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės taikymas semantikos tyrimams: veiksmazodžių semantika. – *Baltų kalbų tekstų ir žodžių reikšmės*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

⁴¹ Mažvydo veiksmazodžiai rinkti iš Urbas Dominykas 1996: *Martyno Mažvydo raštų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

PS 1 – Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska, red. 2015: *Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymų nuo Advento iki Gavėnios* = *Punkty kazań od Adwentu do Postu*, 1629, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

PS 2 – Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska, red. 2015: *Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymų Gavėniai* = *Punkty kazań na Wielki Post*, 1644, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas⁴².

SD – *Dictionarium trium linguarum*, 1620 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁴³).

SD4 – DITIONARIUM TRIUM LINGVARUM, In vřum Studiofæ Iuuentutis, AVCTORE R. P. CONSTANTINO SZYRWID è SOCIETATE JESU Cum Superiorum permiffu editum. Qvarta editio recognita & aucta. VILNÆ, Typis Academicis Societatis IESV. Anno Domini M. DC. LXXVII (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis, žodynu Pakalka Kazimieras 1979: *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslas⁴⁴).

WP – ISCHGVLDIMAS EVANGELIV PER WISVS METTVS, SVRINKTAS DALIMIS ISCHDAVGIA PASTILLŲ, TAI EST ISCH PASTILLAS NICVLAI HEMINGY «←HE=MINGI», ANTONY CORVINI, IO ANNIS SPANGENBERGI, MARTINI LVTHERI, PHILIPPI MELANTHONIS, IOANNIS BRENTY, ARSATY, SCHOPER, LEONARDI KVLMAŅI IODOCY WILICHI IR ISCH KITTV ϕ (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁴⁵).

---

⁴² Naudotasi indeksu Morkūnas Kazys 1980: Konstantino Širvydo Punktai sakymų veiksmazodis (indeksas). – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 109–222.

⁴³ Kontantinas Sirvydas. *Dictionarium trium linguarum*, 1620 (tekstą rengė Milda Lučinskienė; konkordancijas rengė Milda Lučinskienė, Vytautas Zinkevičius, 2008, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=20>).

⁴⁴ Konstantinas Sirvydas. *Dictionarium trium lingvarum*, 1677 (tekstą rengė Mindaugas Šinkūnas; konkordancijas rengė Mindaugas Šinkūnas, Vytautas Zinkevičius, 2012, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=53>).

⁴⁵ *Wolfenbüttelio postilė*, 1573 (tekstą rengė habil. dr. Jolanta Gelumbeckaitė; konkordancijas rengė habil. dr. Jolanta Gelumbeckaitė, Vytautas Zinkevičius, 2007–2008, <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=37>).

LITERATŪRA

- Arkadijev Peter 2008: Lietuvių kalbos pirminių veiksmožodžių klasių semantika tipologinių duomenų kontekste. – *Acta Linguistica Lithuanica* 59, 1–27.
- Arkadijev Peter 2010: Ещё раз о семантике литовских п/st глаголов: от непереходности к начинательности. – *Топоровские чтения*. I–IV. Избранное, Москва: Институт славяноведения, 309–324.
- Arkadijev Peter 2011: Aspect and actionality in Lithuanian on a typological background. – *Langues baltiques, langues slaves*, eds. by D. Petit, C. le Feuvre, H. Menantaud, Paris: Éditions CNRS, 57–86.
- Arkadijev Peter 2013: From transitivity to aspect: the causative-inchoative alternation and its extensions in Lithuanian. – *Baltic Linguistics* 4, 39–77.
- Arumaa Peeter 1957: Von der Eigenart des Ablauts und der Diathese im Baltischen. – *Zeitschrift für Slavische Philologie* 26, 118–149.
- Breu Walter 2007: Der Verbalaspekt im Spannungsfeld zwischen Grammatik und Lexik. – *Sprachwissenschaft* 32/2, 123–166.
- Būga Kazimieras 1959: *Rinktiniai raštai* 2, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Comrie Bernard 1976: *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems* (Cambridge Textbooks in Linguistics), Cambridge: Cambridge University Press.
- Dowty David R. 1979: *Word meaning and Montague grammar*, Dordrecht, Boston, London: D. Reidel Publishing Company.
- Endzelīns Jānis 1951: *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
- Galnaitytė Elzė 1958: Veiksmoždziai su priešdėliu *pa-* dabartinėje lietuvių kalboje. – *Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslo darbai XXVI. Kalbotyra* 1, 101–122.
- Gorbachov Yaroslav 2007: *Indo-European origins of the nasal inchoative class in Germanic, Baltic and Slavic*: PhD Dissertation, Harvard University.
- Gorbachov Yaroslav 2014: The origin of the Baltic inchoative in *-sta-*. An overlooked Proto-Baltic sound law. – *Indogermanische Forschungen* 119, 21–53.
- Hofmann Erich 1956: Die baltischen Verba mit Nasal infix. – *Zeitschrift für Slavische Philologie*, Vol. 25, No. 1, 58–66.
- Holvoet Axel, Čižik Veslava 2004: Inherentiniai semantiniai veiklo požymiai. – *Gramatinių kategorijų tyrimai*. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2, red. A. Holvoet, L. Semėnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 146–151.

Holvoet Axel, Čižik Veslava 2004: Veikslo priešpriešos tipai. – *Gramatinių kategorijų tyrimai*. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2, red. A. Holvoetl, L. Semėnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 141–162.

Jakulis Erdvilas 2004: *Lietuvių kalbos tekėti, teka, tekėjo veiksmažodžiai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Karaliūnas Simas 1987: *Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė*, Vilnius: Mokslas.

Kaukienė Audronė 1994: *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija*, Klaipėda: Rytas.

Kaukienė Audronė 2002: *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija 2*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Kaukienė Audronė, Pakalniškienė Dalia 2011: *Prūsų kalba*: vadovėlis, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Kazlauskas Jonas 1968: *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*, Vilnius: Mintis.

Kuiper Franciscus Bernardus Jacobus 1937: *Die indogermanischen Nasalpräsentia: Ein Versuch zu einer morphologischen Analyse*, Amsterdam: N.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij.

Kuryłowicz Jerzy 1964: *The Inflectional Categories of Indo-European*, Heidelberg: Carl Winter.

LKG – *Lietuvių kalbos gramatika 2*, red. K. Ulvydas, Vilnius: Mintis, 1971.

Mikašauskienė Raimonda 2018: *Intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai senojoje lietuvių raštijoje*: daktaro disertacija, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Mikulskas Rolandas 2013: [analitinė recenzija] Plungian, V. 2011: *Gramatinių kategorijų tipologija 2*, Bibliotheca Salensis 5. Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“; *Lietuvių kalba* 7. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/67/54>.

Mühlenbachs Karlis 1923–1932: *Latviešu valodas vārdnīca* 1–4, rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns, Rīga: Izglītības ministrija.

Oettinger Norbert 1979: *Die Stammbildung des hethitischen Verbums* (Erlanger Beiträge zur Sprach- und Kunstwissenschaft, Bd. 64), Nürnberg: Carl.

Ostrowski Norbert 2004: Dėl išgirsti ir prabilti tipo ingresyvų Daukšos *Postilėje*. – *Baltistica* XXXIX (1), 55–59.

Ostrowski Norbert 2019: Old Lithuanian *ischtirra* ‘Found Out’ and Some Notes on the Development of Baltic Preterite. – *Baltistica* LIV (1), 47–62.

Pakalniškienė Dalia 1993: *Lietuvių kalbos intarpiniai ir sta-kamieniai veiksmažodžiai*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.

Pakalniškienė Dalia 1996: Lietuvių kalbos intarpinių ir *sta*-kamienių veiksmažodžių diachroniniai sluoksniai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* XXXVI, 83–86.

Pakalniškienė Dalia 2000: Intarpiniai ir *sta*-kamieniai denominatyvai – lietuvių kalbos inovacija. – *Veiksmažodžio raidos klausimai*. Tiltai, priedas Nr. 1, 71–89, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Pakalniškienė Dalia 2018: Intarpiniai ir *sta* kamieno denominatyvai senojoje lietuvių raštijoje: nominacija ir motyvacija. – *Res humanitariae* 24, 61–101.

Pakalniškienė Dalia 2020: Senosios lietuvių raštijos veiksmažodžių daryba: intarpiniai ir *sta* kamieno antikauzatyvai. – *Lietuvių kalba* 15, 1–16. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt>.

Pakalniškienė Dalia, Šarkytė Raimonda 2012: Mikalojaus Daukšos raštų intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai natūraliosios morfologijos požiūriu. – *Res humanitariae* 11, 149–170.

Palmaitis Letas 1998: *Baltų kalbų gramatinės sistemos raida*, Kaunas: Šviesa.

Plungian Vladimir 2010: *Gramatinių kategorijų tipologija 1*, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.

Plungian Vladimir 2011: *Gramatinių kategorijų tipologija 2*, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.

Rothstein Susan 2004: *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*, Wiley-Blackwell Publishing Ltd.

Rudzīte Marta 1973: *O-celmi ar nāseņa infiksu un sto-celmi Latgales dienvidaustrumu izloksnēs*. – *Baltų kalbų veiksmažodžio tyrinėjimai*, Vilnius: Mintis, 187–197.

Schmid Wolfgang Paul 1963: *Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum*, Wiesbaden: Harrassowitz.

Skardžius Pranas 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija Lietuvių kalbos institutas.

Smith Carlotta S. 1997: *The Parameter of Aspect*, second edition, Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.

Stang Christian S. 1942: *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo: Dybwad.

Stang Christian S. 1966: *Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.

Strunk Klaus 1967: *Nasalpräsentien und Aoriste. Ein Beitrag zur Morphologie des Verbums im Indo-Iranischen und Griechischen*, Heidelberg: Carl Winter.

- Valeckienė Adelė 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vendler Zeno 1967: Verbs and Times. – *The Philosophical Review*, Vol. 66, No. 2, 143–160.
- Verkuyl Henk 1993: *A Theory of Aspectuality. The Interaction between Temporal and Atemporal Structure*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Villanueva-Svensson Miguel 2008: Lithuanian *žinoti* “to know”. – *Baltistica* XLIII (2), 175–199.
- Villanueva-Svensson Miguel 2010: Baltic *sta*-presents and the Indo-European desiderative. – *Indogermanische Forschungen* 115, De Gruyter, 204–233.
- Villanueva-Svensson Miguel 2011: Anticausative-inchoative verbs in the northern Indo-European languages. – *Historische Sprachforschung* 124, 33–58.
- Villanueva-Svensson Miguel 2016: Zero-grade denominative nasal and *sta*-presents in Baltic. – *Baltistica* LI (1), 37–59.
- Горбова Елена 2016: Лексический вид глагола. – *Kobe City University of Foreign Studies Journal of Research Institute*, Vol. 55, 29–36.
- Падучева Елена 1998: Систематизация понятий и терминов аспектологии. – *Russian Linguistics* 22, 35–58.
- Падучева Елена 2004: *Динамические модели в семантике лексики*, Москва: Языки славянской культуры.
- Падучева Елена 2009: Лексическая аспектуальность и классификация предикатов по Маслову-Вендлеру. – *Вопросы языкознания* 6, 3–20.
- Татевосов Сергей 2010: *Акциональность в лексике и грамматике*: диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук, Москва.
- Татевосов Сергей 2015: *Акциональность в лексике и грамматике. Глагол и структура события*, Москва: Языки славянских культур.
- Сергей Темчин 1984: *Глагольные инфиксные -n- и -sta- основы балтийских языков и их соответствия в праславянском*: дипломная работа, Вильнюсский университет.
- Сергей Темчин 1986: Семантика *-n-* и *-sta-* глагольных основ в литовском языке – *Kalbotyra* 37, 87–98.

Infixed and *sta*-stem Deduratives Attested in Lithuanian Scripts of the 16th–17th Century

SUMMARY

The article continues the investigation of infixed and *sta*-stem verbs attested in the Lithuanian scripts of the 16th–17th centuries that represent the prevailing varieties of this period: the Prussian variety (the scripts of Martynas Mažvydas and Jonas Bretkūnas' scripts and the *Sermon Book* of Wolfenbüttel), the central variety (Mikalojus Daukša, *Knyga nobažnystės*), and the eastern variety (Konstantinas Sirvydas). Previous research has shown that nearly 65 percent of the infixed and *sta*-stem verbs in the mentioned Lithuanian scripts are derivatives: deverbatives comprise almost 70 percent, denominatives make up over 30 percent.

The current article presents the study of the morphosemantic opposition *durativa* / *terminativa* where the relations of semantic and formal expression of opposition members, the types of predicate situations, areal and chronological distribution are analyzed and the origin of this correlation is considered. The opposition in question was named *durativa* / *terminativa* in order to emphasize the difference between the opposites standing for different actional classes that are distinguished by telicity. Therefore, the binary opposition in question is comprised of atelic verbs (states and activities) vs. telic verbs (accomplishments and achievements). Durative verbs of this opposition (such as *šaukti*, *šviesti*) are opposed to terminative verbs sharing inherent telicity (such as *sušukti*, *prašvisti*). Other semantic-grammatical-morphosyntactic parameters such as transitivity, valency and agency are not essential to these oppositions: both binary opposites can be intransitive, avalent, non-agentive or transitive, valent and agentive (cf. derivational opposition *causative* / *anticausative* exhibiting a different argument structure).

In the old Lithuanian texts almost 40 oppositions *durativa* / *terminativa* were found. Two derivational patterns have been identified: terminatives derived from 1) *ia*-stem verbs and 2) verbs with suffixes. The first pattern corresponds exactly to the formal expression of the opposition *causativa* / *anticausativa* with the root apophony: the primary *ia*-stem verbs have a full degree root, and the infixed and *sta*-stem derivatives have a zero root. The derivatives of the second (three times more abundant) pattern correspond to the formal and semantic parameters of terminatives and anticausatives standing for the first model, however, they are derived from another structural type, i.e. verbs with suffixes, and the apophony is usually absent in this derivational pattern. These indications suggest that the second model is innovative. It should be noted that the derivational patterns attested in the 16th–17th century are the same as in dialects and contemporary Lithuanian.

The origin of the opposition *durativa* / *terminativa* stands in close relation to the formation of the opposition *causativa* / *anticausativa* in the Eastern Baltic languages. In this opposition, a homogeneous class of infixed and *sta*-stem verbs sharing peculiar semantics (they all

indicate an accomplishment or an achievement) has “matured”. This morphological-semantic model was applied in Lithuanian to form a new opposition, the outstanding feature of which was no longer causativity but telicity. There are a few equivalents in other languages as well, therefore this formation can be considered an innovation of the Lithuanian language. In Latvian this pattern is poorly developed, while telicity is exhibited in other means of expression. Corresponding correlations found in Slavic and Germanic languages could have formed in particular groups of these languages or even in different languages because the verbs with nasal infix or suffix *n* had already acquired the same semantics as in Lithuanian.

Įteikta 2021 m. lapkričio 9 d.

DALIA PAKALNIŠKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-1038 Vilnius, Lietuva

dalia.pakalniskiene@gmail.com